

Slavnostni govor državnega svetnika Tomaža Horvata na tradicionalni proslavi ob krajevnem prazniku

(Kulturni dom na Gradišču nad Prvačino, 17. februar 2018)

Spoštovane krajanke in krajani, spoštovani predsednik KS Rok Peric, pripadniki Združenja borcev za vrednote NOB, Tigrovci, sorodniki in znanci padlih in umrlih primorskih borcev, nastopajoči pevci in umetniki, tovarišice in tovariši, gospe in gospodje,

v veliko čast mi je, da lahko danes na tem spominskem kraju, v vasi upornih domoljubov, v imenu Državnega sveta – drugega doma slovenskega parlamenta – in v svojem imenu spregovorim nekaj besed.

Pred 75-imi leti je sredi mrzle zime 36 fantov in deklet iz Gradišča in Oševljeka storilo odločilen korak. Zapustili so toplo zavetje domov in z odhodom v partizane prevzeli odgovornost za svojo usodo, za usodo svojih družin in za usodo našega naroda. V prvih mesecih leta 1943 se še zdaleč ni vedelo, kakšen bo končni izid vojne. Ta je bila Slovencem - ne prvič v zgodovini - grobo vsiljena. Ob tem smo Primorci prvi v Evropi že kmalu po I. sv. vojni izkusili gorje fašizma in raznarodovalne politike. Jože Kerševan iz Gradišča je tako postal prva žrtev fašizma že leta 1929, ko se nikomur v Evropi ni niti sanjalo, da prvi kruti in krvoločni koraki fašizma na Primorskem tlakujejo pot neslutnim grozodejstvom druge svetovne vojne.

Trda in kamnita Primorska zemlja je v zgodovini nehote izzvala veliko preveč pohlepni želja tujih gospodarjev. A skromne domačije so bile trdne in neomajne v zavesti, da je to slovenska zemlja, kjer se govori slovensko. Trdoživost in klenost sta se v stoletjih preizkušeni zarila v dušo in v zavest naših ljudi. Rodno grudo so, kljub revščini in velikemu trpljenju, le težko zapustili. A ko je šlo za dostojanstvo in preživetje, so bili pripravljeni narediti tudi ta korak. Primorska ve, kaj pomeni strah, ko se je materinega jezika treba učiti na skrivaj. Ve, kaj pomeni skrivoma peti domače pesmi. Primorska se je proti okupaciji borila s kulturo: z Gregorčičem, Kosovelom, Pregljem, Trinkom... Zatrta melodija je blažila hrepenenje po svobodi, a kmalu

postala udarna, borbena pesem. In Primorska - »v borbah, ponižanju, zmagah, trpljenju našla si končno svoj pravi obraz!« Pogum je obrodil sadove, smrt je porodila življenje. Zavaljo klenih primorskih narodnjakov imamo danes svojo samostojno državo in brez ovir zremo v prihodnost. Na svoji zemlji smo mi gospodar!

Primorci so se prvi v Evropi organizirali v ilegalne organizacije komunistov, tigrovcev, duhovnikov in liberalcev – in neustrašno delovali v razpredenem narodnem gibanju, da bi zrušili fašizem in se priključili matični domovini. Temu so sledili sodni procesi, na katerih so številne domoljube obsodili na konfinacije, dolge zaporne kazni in usmrnitve.

Ni mogoče prezreti zgodovinskega dejstva, da je bila OF tista, ki je Slovence različnih političnih opredelitev in različnih svetovnih nazorov povezala v boj proti okupatorju. Na Primorskem so nastajali narodnoosvobodilni odbori kot predstavniki ljudske oblasti, nastajale so slovenske partizanske šole. Iz posameznih čet je zrasel IX. korpus NOV, ki je opravil ključno vlogo pri osvoboditvi Primorske. Brez močnega partizanskega gibanja bi celotna Primorska ostala v okviru Italije.

Spoštovani,

zgodovine ni mogoče spreminjati. S svojim bojem in daritvijo mnogih življenj na skupni žrtvenik svobode so primorski partizani zaslužni za obstoj našega naroda. Upor nas je uvrstil med zavezniške zmagovalce.

Zato je ena pomembnih nalog nas, Primorcev ta, da naše sorojake od Alp do Panonske nižine vedno znova opozarjamo na pomen narodne enotnosti, ko gre za pomembna vprašanja naše skupne prihodnosti. Danes živimo v miru in svobodi. Ti vrednoti sta temelj, na katerem je mogoče graditi blagostanje naroda. A žal dostojanstvo mnogih naših ljudi ogrožajo socialne stiske. Nezaposlenost, nedostojne pokojnine, plačilo za opravljeno delo, ki ne omogoča preživetja posameznikov in družin, izseljevanje mladih... vse to so veliki problemi, ki zahtevajo nov pogum in veliko modrosti, da bomo kot Slovenci lahko preživeli tudi v prihodnje.

Nimamo rudnikov zlata in diamantov, nimamo nafte. Naše bogastvo so naši ljudje - pridne roke, delavnost, ustvarjalnost in inovativnost ter predvsem zavest, da vse kar delamo delamo zase in za rodove, ki prihajajo. Ne smemo pozabiti tudi na velik

pomen medčloveških odnosov, s katerimi se tkejo vezi med generacijami in ustvarja okolje medsebojnega spoštovanja ne glede na razlike, ki so med nami. Tudi to je sporočilo nas, Gradiščanov in Primorcev vsem ostalim Slovencem in svetu: zavzemanje za strpnost, spoštovanje, dialog, miroljubno sodelovanje, pravičnost, enakopravnost, solidarnost... Vse to so vrednote, ki so bile del boja za svobodo in mir pred 75. leti in ostajajo trden temelj preživetja tudi v prihodnosti.

Vsem krajankam in krajanom iskreno čestitam ob krajevnem prazniku in želim prijetno praznovanje.

Hvala.